כל החיים ביעף

אומרים שאדם טובע רואה לפתע את כל חייו פרושים לפניו. הם עוברים לנגד עיניו ביעף.

זה קרה לי השבוע. כלומר, לא טבעתי. אבל חיי עברו לנגד עיניי ביעף.

גרם לזה עמיקם גורביץ. הוא וציביה ליטמן, מנהלת בסית, החליטו לערוך לי מסיבה לרגל יום־הולדתי ה־65, שחל לא־מכבר. הזמינו את ידידיי מבין יושבי־בסית, אמרו כל מיני דברים שניפחו את האגו שלי (עוד יותר), ואחר־כך הציגו תמונות.

עמיקם בחר בכ־120 תצלומים שלי, מגיל 0 ועד 65, והציג אותם כשיקופיות, בזה אחר זה, במהירות, תוך פחות משעה. אני כילד בגרמניה. אני כאיש־אצ"ל. אני כחייל במילחמת־העצמאות. אני במערכת העולם הזה. בכנסת, בפגישות עם יאסר ערפאת ומנחם בגין, אנוור אל־סאדאת ויגאל אלון.

כשראיתי את כל התצלומים האלה עוברים לנגד עיניי, חלפו בראשי המחשבות באותה המהירות. האם זה בכלל אני? הילד המפונק בגרמניה, האם זה אני? הנער באצ"ל, הצעיר על ג'יפ שונלי שימשון. האם זה באמת אני? הם נראו לי כמעט כזרים. מה נותר מכל אלה בתוכי, אחרי חלוף השנים?

ברור שהם נמצאים בי. לולא 10 השנים הראשונות של חיי בגרמניה, הייתי כיום אדם אחר. אילו נולדתי, למשל, בכפר־ויתקין והצטרפתי אוטומטית לפלמ"ח ולמפא"י, היתה דרכי שונה. למרות השינויים הדראסטיים שחלו בחיי — העלייה לארץ, אצ"ל, גיבעתי, העולם הזה, הכנסת — יש בהם איזשהו רצף, כי כל רובד חדש נבנה בהכרח על הרבדים הקודמים, כמו תל ארכיאולוגי. כל שיכבה קובעת את טיב השיכבה שעליה.

אחרי הצגת התצלומים אמר עמוס קינן שבעיניו חשובה רק נקודה אחת בחיי: שהייתי האדם הראשון שהעלה, לפני 40 שנה, את המילה „פלסטינים". ששמתי את האצבע על הנקודה הקריטית, הקובעת עתה את גורל חיינו. מוזר, הוסיף, שעשה את זה דווקא איש שלא נולד בארץ.

זה הסביר לי לפתע כמה דברים בחיי. מאז גיל 14, כשעזבתי את בית־הספר לצמיתות (בתום כיתה ז') והתגייסתי לאצ"ל, אני מעורב במאבקי היישוב והמדינה — מעורב לגמרי, 24 שעות ביממה, בלי יום אחד של חופש. מבחינה זו אני מאוד־מאוד „בפנים". אבל בגלל ילדותי, בגלל בואי מחו"ל, אני גם מסתכל בדברים, איכשהו, „מבחוץ".

אולי משום־כך היו ברורים לי לגמרי דברים מסויימים, שנעלמו מעיניהם של רבים וטובים שהיו כל־כולם „בפנים", מפני שהיו שקועים ברגשות המקומיים, לכודים באמונות של הזמן והמקום.

אז תודה מקרב לב לכולם, לעמיקם גורביץ, לכל הידידים שבאו, לאנשים שאמרו דברים מעניינים וטובים, ותודה מיוחדת לבית־בסית.

הייתי בן 23 כשהוצאתי לאור את כתב־העת במאבק. שפירסם אותי בראשונה ושמשך אלי את שינאת הרבים. הרבר הראשון שעשיתי, עם הופעת הגליון הראשון, ב־1946, היה ללכת לבסית. הרגשנו, חבריי ואני, שעכשיו זה מגיע לנו. שהצטרפנו לאריות שישבו בבסית, נתן אלתרמן, אברהם שלונסקי וכל השאר (שבהם גלחמנו, כמובן.)

מאז אני איש בסית. אני שייך למקום. שמחתי שהחגיגה הקטנה הזאת נערכה שם. תודה.

כוורת של גאונים

סירטו של אלן רודולף, המודרניים, הוא סרט עלילתי מרתק ומשעשע, הבא להחיות מקום ותקופה: פאריס 1926. לכל מי שאוהב את פאריס — ואני אוהב אותה יותר מכל עיר אחרת, מלבד ירושלים — זוהי חגיגה.

אסור לי לספר על העלילה, פן אקלקל אותה לצופים. אבל כשראיתי את ארנסט המינגווויי רושם בפינקס את ההברקות של חבריו כדי לנצלן בסיפרו הבא ואת גרטרוד שטיין המירשעת, וחשבתי על כל בני־התקופה ששהו אז שם — החל בפאבלו פיקסו וכלה בהנרי מילר — עלתה בי שוב שאלה המטרידה אותי מאז ומתמיד: מרוע שם? מרוע אז?

כלומר, מה גרם לה לפירנצה, עיירה בימי הריניסאנס, שתתרכז בה במשך שניים־שלושה דורות שורה ארוכה של גאונים? מה גרם לה לירושלים שתתרכז בה, בתקופה קצרה, להקה של נביאים, מחדשי־דת ומשוגעים אחרים? מה גרם לה לברלין שבין שתי המילחמות לפרוח מבחינה תרבותית? מרוע פאריס? מרוע 1926?

פעם אמר לי סאם דוניגר, התעשיין עתיר־הרעיונות, שאפשר לתכנן מושבה של גאונים, כמו שאפשר לתכנן כוורת של דבורים. צריכים להביא שניים־שלושה מוכשרים, לשתול אותם בארץ, ואז הם ימשכו אחריהם מוכשרים אחרים, עד שתקום כאן מושבה של גאונים.

קית קארדין ולינדה פיורנטינו ב„המודרניים"

אורי אבנרי

יומן איש

אולי יש בזה משום אמת. גאון אחד יוצר אמות־מידה חדשות, רדישה לרמה חדשה. הוא יוצר אקלים המושך גאונים אחרים, והמטפח גאונים צעירים חדשים. הוא יוצר דיאלוג והתחרות, הגרמים לכולם לעלות על עצמם.

אבל קשה להאמין שאפשר לעשות זאת באופן מכני, על־ידי טראנספר של מוכשרים. זה תלוי גם בהתפתחות המיסגרת התרבותית, החברתית, הכלכלית והפוליטית. זה תלוי בגיבוש אותה מיסגרת אנושית מיסתורית ששמה עיר.

האם זה יכול לקרות בירושלים ב־2010? בתל־אביב ב־2020? בעפולה ב־2050? מי יודע. מותר לקוות.

המהירות היא בתו של מי?

עולם קטן.

לפני שלושה שבועות הפעלתי את מקלט־הטלוויזיה בחדר שלי במלון בברלין, ועל המירקע הופיעו פניה של ויבקה ברונס.

ויבקה היא גרמניה, שחיתה כמה שנים בירושלים כנציגת השבועון הגרמני שטרן. אחר־כך נישאה לצבי בראל, כתב הארץ, ועברה איתו לוושינגטון. עכשיו חזרה לאירופה.

בשידור הופיעה כתובעת במישפט ציבורי על הנושא: האם להגביל את מהירות הנסיעה באוטוסטראדות בגרמניה ל־130 קמ"ש?

כיום אין כל הגבלה. כל אחד נוהג כפי שמתחשק לו.

המישפט הטלוויזיוני נערך כך: יש תובעת ויש סניגורית. כל אחת מהן מזמינה עדים. במהלך השידור גם נשאלים אנשים מקרב הקהל. לפני השידור נשאלים כ־500 איש ואשה בטלפון מה דעתם על הנושא. בתום השידור נשאלים אותם האנשים שוב, במיבצע ממוחשב האורך דקות מעטות בלבד, כדי להיווכח אם שינו את דעתם. המחשב מקרין את התוצאות באופן אוטומאטי על המירקע.

ברונס

ויבקה, אשה תמירה, בלונדית, אהודה מאוד, טענה בלהט למען הגבלת המהירות. היא אמרה ש־יש לה הזכות לנוע בכבישים בלי פחד. המרצדסים הבאים מאחורי ברהרה, במהירות של 180 או 220 קמ"ש, מפחידים אותה. המהירות גורמת לתאונות. היא פוגעת בזכות הזולת, כמו העישון בציבור וכו'.

הסניגורית, גם היא אשה צעירה ונמרצת, טענה באותו הלהט נגד ההגבלה. זוהי פגיעה בחופש־האדם. אין שום הוכחה אמיתית לכך שמהירות גורמת לתאונות. כל אדם צריך לנסוע במהירות המתאימה לו ולנסיבות. מדוע להגביל את המהירות כאשר הכביש פתוח וחופשי? במילא איש לא ישמור על החוק הזה, אם יחוקק. יהפכו את הציבור כולו למפירי־חוק.

שופט של בית־המישפט העליון לתעבורה היה בעד ההגבלה. צריכים לחוקק, וצריכים לאכוף את החוק. אוכפים גם חוקים בלתי־פופולריים אחרים. פוליטיקאי — הדומה להפליא לפוליטיקאים שלנו — הפליט כמה מליצות פופולריות. בעד ההגבלה, כמובן.

נציג מועדון־המכוניות היה נגד. כך גם נציג יצרן מכוניות־הספורט הגדול ביותר. כשוויבקה התריסה נגדו שהוא רק מעוניין במכירת מכוניות יקרות ומהירות, אמר את הפסוק הטוב ביותר בכל המישפט: „לקוחות מתים אינם קונים מכוניות!"

בקהל נחלקו הדיעות. כל הנשים היו בעד הגבלת המהירות. רוב הגברים היו נגד. איש אחד אמר שהוא חלוק בדעתו. בתום השידור שאלו אותו אם למד מהוויכוח. הוא אמר שלמד הרבה, ושהוא נשאר חלוק בדעתו.

בעוד ששתי הסוענות סיכמו את טענותיהן, נערך המישאל. לפני הוויכוח היו 66.7% בעד ההגבלה, ובדיוק כך גם בסופו. 32.4% היו נגד ההגבלה לפני הוויכוח, ו־32.5% בסופו. כלומר: 0.1% שינו את דעתם, לרעת ההגבלה מבין המעטים שהיו חסרי־דיעה בהתחלה.

(נדמה לי שאילו ערכו מישאל על תשדירי־הבחירות שלנו, היה מתגלה כי גם אצלנו 0.1% שינו את דעתם לכאן או לכאן).

כמי שמצליח רק בקושי שלא לעלות בכביש תל־אביב־חיפה על מהירות של 90 קמ"ש, אני מוכן לקבל הגבלה של 130 קמ"ש. למרות מה שקרה השבוע למיכה רייסר.

המשאית המיסתורית

הדיווח הראשון של הרדיו על תאונת־הדרכים, שבה נפגע מיכה רייסר, היה מלווה בשתי הודעות: אין צפוייה לפי שעה סכנה לחייו של רייסר, ושהתאונה נגרמה באשמת משאית שברחה מן המקום. אבל היא אותרה, ונמצאו בה סימני־צבע, וכו'.

שתי ההודעות, כך הסתבר למחרת היום, היו כוזבות. רייסר נפטר, והמשאית אינה קשורה לעניין. סתם עשו לינץ' תיקשורתי לנהג שלה.

זה לא מוצא חן בעיני. לא ההיסטריה, שאליה נכנסים כלי־התיקשורת המלכתיים כאשר קורה משהו מדהים. ולא מסעות־הלינץ' שהם עורכים, כאשר ברור שכלל לא התחילה עדיין חקירה של ממש.

האלו רדיו, האם יש שם עורך?

טייס־קרב בברלין

„זה היה איום. הרגשתי כמו בכנסייה," אמרה מאוזי. היא סיפרה על ביקור ב„טמפל" של הרפורמים בניו־יורק. ניגנו על עוגב. גברים ונשים ישבו ביחד. זה לא מצא חן בעיניה.

אין בזה משהו מיוחד, חוץ מהעובדה שמאוזי רוט נולדה כגרמנית נוצרית, ומכירה כנסיות מילדותה. אך מאז היא התגיירה כהלכה.

מאוזי („עכברונת" בגרמנית, על דרך החיבה) היא אשתו של רפי רוט, ישראלי הגר בברלין. אני מכיר אותו מזה קרוב ל־30 שנה, ובמשך כל הזמן הזה לא השתנה. כשראיתיו באחרונה בביתו בברלין, שמתי שוב לב לעובדה זו.

מאוזי

רוט

ישראלים בחו"ל מתחלקים, בעיניי, לשני סוגים עיקריים. יש שפושטים במהרה כל צלם ישראלי והופכים יהודים כמו מימים־ימימה. ויש שנשארים ישראלים, תוך הוספת תכונות מקומיות.

אפשר לפגוש כאלה בכל מקום, ותמיד נעים לראות אותם. הם שומרים על תכונות ישראליות חיוביות — חוסר־פורמליות, מעשיות, דוגריות מסויימת. אך נוספות על כך תכונות החסרות אצלנו — נימוס, התנהגות חברתית, התחשבות בזולת.

רפי רוט, טייס־קרב לשעבר, הוא רוגמה לטיפוס זה. הוא כיום אחד הקבלנים הפרטיים הגדולים בברלין המערבית, ואולי בכל גרמניה. הוא הראה לי את הפרוייקט האחרון שלו, ליד מיגדל־השידור של ברלין המערבית, והתרשמתי. זהו בניין־משרדים גדול מאוד, בעל ארבע צלעות, מסביב לחצר פנימית שהיא כל־כך גדולה, שהיה בה מקום לבניין דמוי־מיקדש, שישמש למיסעדה ולשרותים אחרים. הכל מצופה בשיש חום. ליד הפרוייקט הזה הוא מתכונן לבנות פרוייקט שני, אך יש עדיין צרות עם השכנים.

כשרוצים להכיר עיר, אפשר לסייר במסלולים שונים. מסלול של מוסיאונים, ארמונות ופארקים, למשל. או מסלול של מועדוני־לילה, שבו הוביל אותי שימעון ערן האחר־והיחיד.

כשעה שנותרה לי, הראה לי רפי רוט ברלין אחרת — המיקדש של חברת־השפע. הקומה העליונה של חנות הכל־בו הגדולה ביותר בעיר־המיליונים מוקדשת כולה למזון. 35 סוגים שונים של לחם. 80 סוגים של נקניק. מאות סוגים של גבינה. וכן הלאה. אולמות על גבי אולמות, גדושים ומלאים בכל המזונות והמשקאות האפשריים, ובין הדוכנים הכורעים מתחת למעמסת השפע, המוני בני־אדם, גברים ונשים, זקנים וצעירים, שערכו קניות אחרונות של סוף־השבוע.

קשה לחשוב במקום כזה על ארצנו ובעיותיה, אינתיפאדה, הרג והרס.

רפי רוט גר בווילה בשכונת דאלם — שכונת־מגורים אלגנטית של רחובות שקטים, שלאורך מדרכותיה עצים המאירים עתה בשלל צבעי השלכת. לא הרחק משם הווילה שבה גר הרמן גרינג. הבית של רוט — לא הוא בנה אותו — דומה לווילה רומאית בימי יוליוס קיסר, קלאסית, שטוחה, קווים נקיים.

רוט, אדם ישיר, כלי התחכמויות, טייס־קרב הבונה בניינים, בעל עסקים בשלוש יבשות, אינו שובר לעצמו את הראש בבעיות של זהות לאומית. הוא בבית בישראל, בברלין, קצת פחות בארצות־הברית. אך אין ספק שהוא ישראלי.